



Randers Kommune

Nørbæk

Landsbyregistrering 2011

Nørbæks historie

Oprindelse

Nørbæk er muligvis en meget gammel by. Slutleddet '-bæk' er desværre ikke til megen hjælp i et forsøg på at spore byens oprindelse yderligere, da det er blevet benyttet gennem mere end 2000 år. Kirken kan dateres til 1100-tallet.

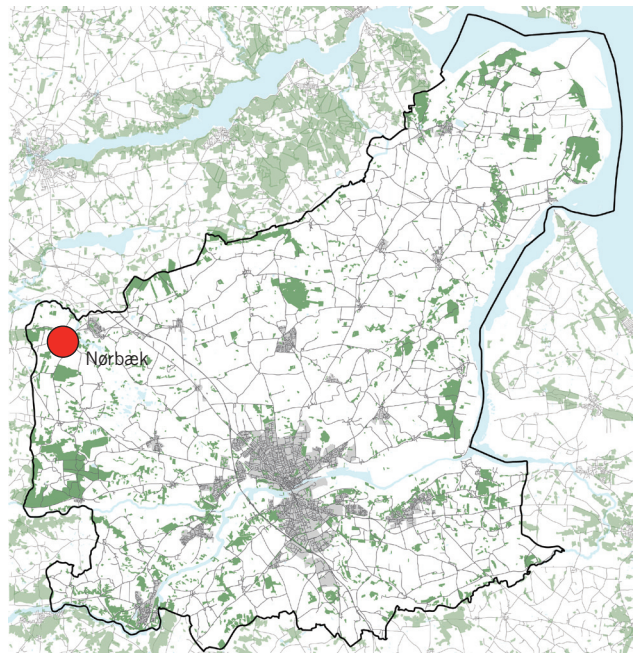
Navnet Nørbæk findes i skrifter fra 1313 som 'Bægh' og 1315 som 'Bææg'. I 1421 udvikler navnet sig til 'Nørre Beg'.

Byudvikling

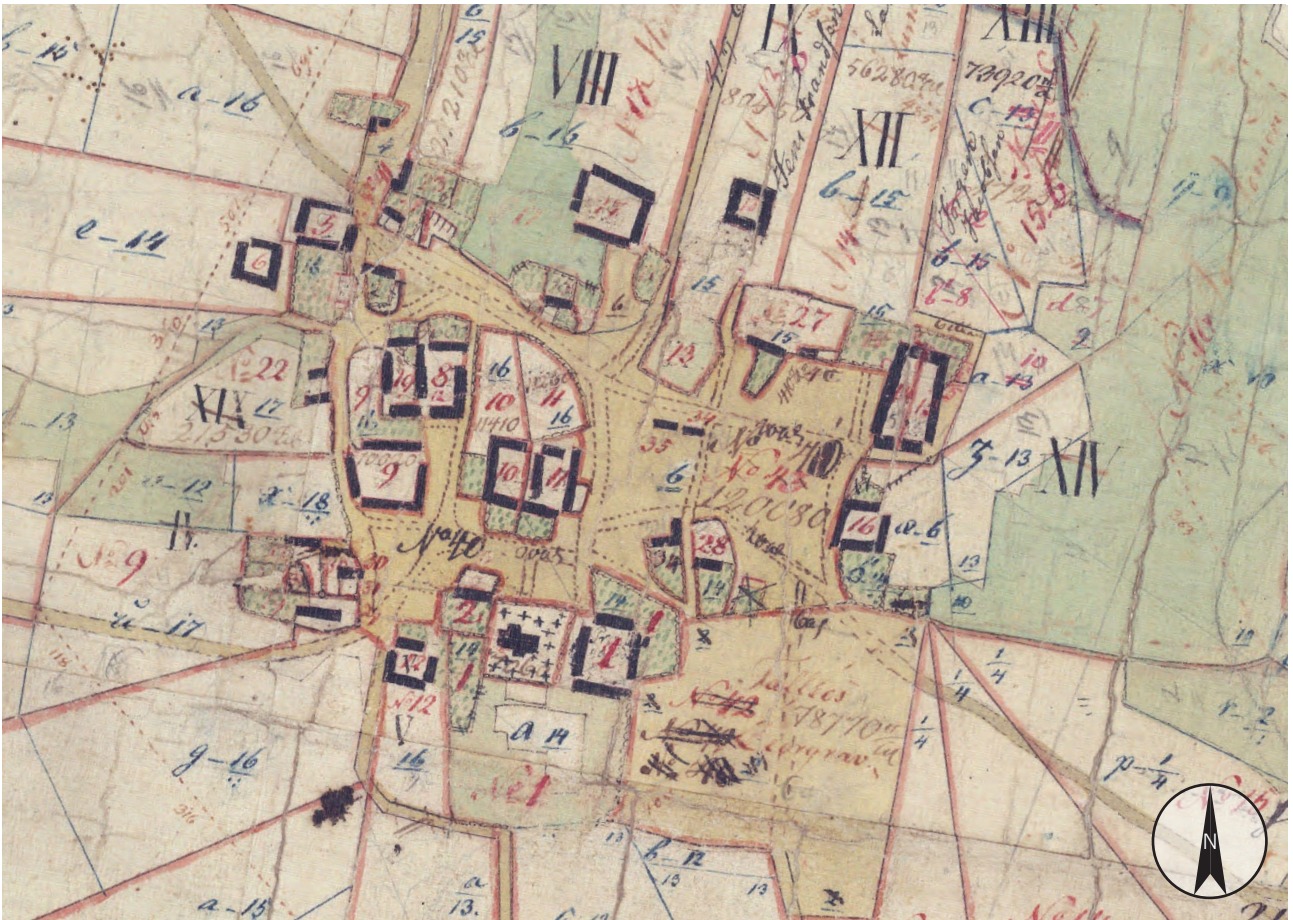
Nørbæk er af oprindelse en forteklyngeby, hvilket fortsat kan ses i bymønsteret, idet der er mange større grønne arealer mellem gårdene. Før Landboreformerne i slutningen af 1700-tallet bestod byen af omkring 12 gårde, hvoraf mange var tvillinganlæg.

Der har i tiden herefter været en markant udvikling i landbruget, men også jernbanens anlæggelse og opblomstringen af Fårup Stationsby, har sat sit præg på Nørbæk. Tydeligst er det omkring Fårupvej, der har et strejf af stationsby over sig.

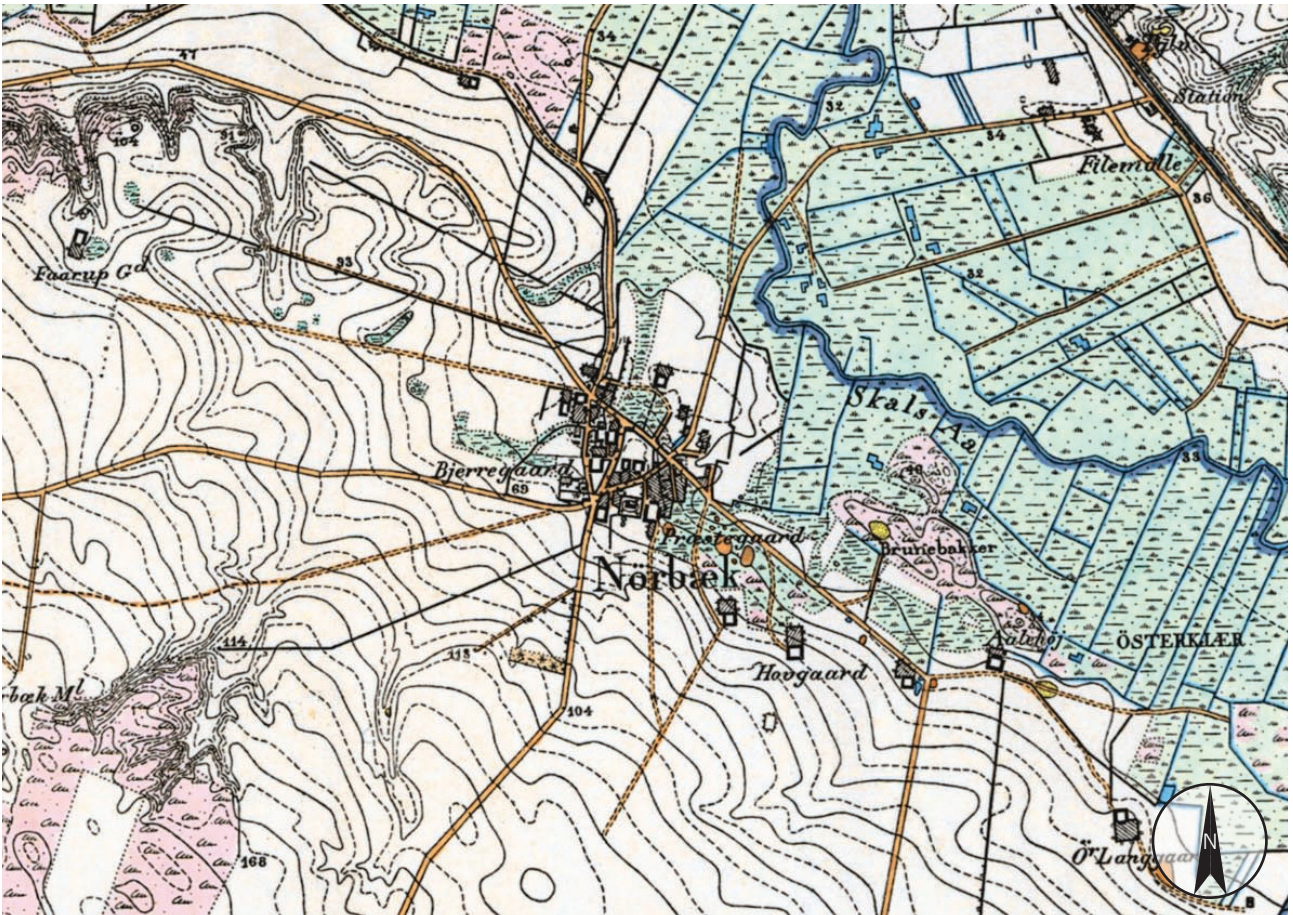
Nørbæk Efterskole er et markant anlæg i byens nordlige kant. Skolen er indviet i 1923 og er stadig aktiv i dag. Efterskolens elever udgør et markant supplement til landbyens 174 indbyggere i 2011.



Luffoto 2010. Nørbæk gennemskæres af en diagonal, Østerkæret/Skovagervej, der deler landsbyen og den stationsbylignende nordby.



Original 1-kort fra 1790, 1:5.000. De store fortearealer mellem gårdene er karakteristiske for forteklungebyen som type. På kortet findes der antydninger af veje på forten. Disse er med tiden blevet langt mere definerede med faste belægninger.



Generalstabskort over Nørnbæk, 1842-1899, 1:20.000

Topografi og landskab

Landskab

Skals Ådal præger særligt landskabet omkring Nørbæk, hvor det brede, lavtliggende dalstrøg snor sig gennem det blødt bakkede landskab. Skals Ådal, ud for Nørbæk, er betegnet som en senglacial floddal (ca.12.000 f. Kr.), der engang har fungeret som afløb for Gudenåen. Omkring Skals Å er der større eller mindre vådområder, hvorfor dette landskab i store dele af året er oversvømmet.

Beliggenhed

Nørbæk er placeret helt op til Skals Ådal, der ligger umiddelbart øst for landsbyen. Selve Nørbæk synes ret flad, ligesom landskabet omkring heller ikke består af de helt store fald eller stigninger. Kun dalstrøgets afgrænsning mod vest stiger gennem nogle bløde bakkekamme. Disse danner samtidig Nørbæks vestlige afgrænsning. På den modstående side af Skals Ådal ligger Fårup, som er synlig fra Nørbæks østlige rand.

Den matrikulære struktur omkring Nørbæk antyder desuden, at der er sket en så kaldt stjerneudskiftning af byen omkring 1790. Udskiftningen kan i dag anes gennem de eksisterende markskel.

Oplevelse

Bag Nørbæk Forsamlingshus er der et stort, grønt græsningsareal, der skaber luft i landsbyen og understreger landsbyens grønne karakter. Udover det grønne areal ved forsamlingshuset, er der flere engarealer rundt omkring, der ligeledes medvirker til landsbyens grønne islæt.

Fra Nørbæk er der flere steder kig og veldefinerede sigt ud over landskabet.

Kirken i Nørbæk er ikke synlig, når man bevæger sig rundt i byen, selvom den ligger hævet i forhold til resten af landsbyen. Derimod synliggøres kirken først, når man er ved den, eller når man betragter landsbyen fra syd.

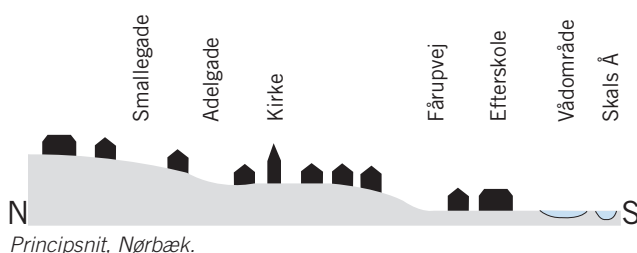
Der er en fin ankomst til Nørbæk fra nord gennem ådalen. Her sluses man ind i den lille bygade med efterskolen på den venstre side af Fårupvej.



Fra Nørbæk Forsamlingshus kan man betragte de grønne bynære marker og den fritliggende Skovagervej 8.



Ved Skovagervej er der et flot kig ud af landsbyen til det flade landskab mod nord.



Funktioner og infrastruktur

Funktioner

Der er flere offentlige institutioner at finde i Nørbæk. Det gælder bl.a. en kirke, der ligger på landsbyens sydlige kant og et forsamlingshus, der ligger i landsbyens nordlige ende. Herudover er der en efterskole, som må siges at have meget stor værdi for landsbyen, da den uden tvivl genererer masser af liv.

Der er kun få gårde tilbage i Nørbæk, og ud af dem er der kun én, der stadig synes i drift. Skovagervej 15, der er landsbyens nordligst beliggende gård.

Infrastruktur

Nørbæk har gennem de sidste 200 år ændret sig meget. Landsbyen er vokset, da meget af den gamle, store forte er bebygget med småhuse, og vejnettet har ændret sig i takt hermed.

Det er tydeligt, at Nørbæk også har ladet sig præge af jernbanens anlæggelse i nabobyen Fårup kun 1,5 km væk. Det er især synligt langs Fårupvej, hvor der er opstået en tæt bebyggelse med karakter af en stationsbybebyggelse. Udviklingen af Nørbæk mod Fårup nåede dog aldrig at tage rigtig form, inden stationen i Fårup lukkede.

Selv om Nørbæk ligger nær grænsen mellem Randers og Mariagerfjord kommuner, er det meget lige til, at køre til Randers, der ligger 15 km sydøst for landsbyen. Det kan gøres via Hovedvejen over Fårup og Purhus.



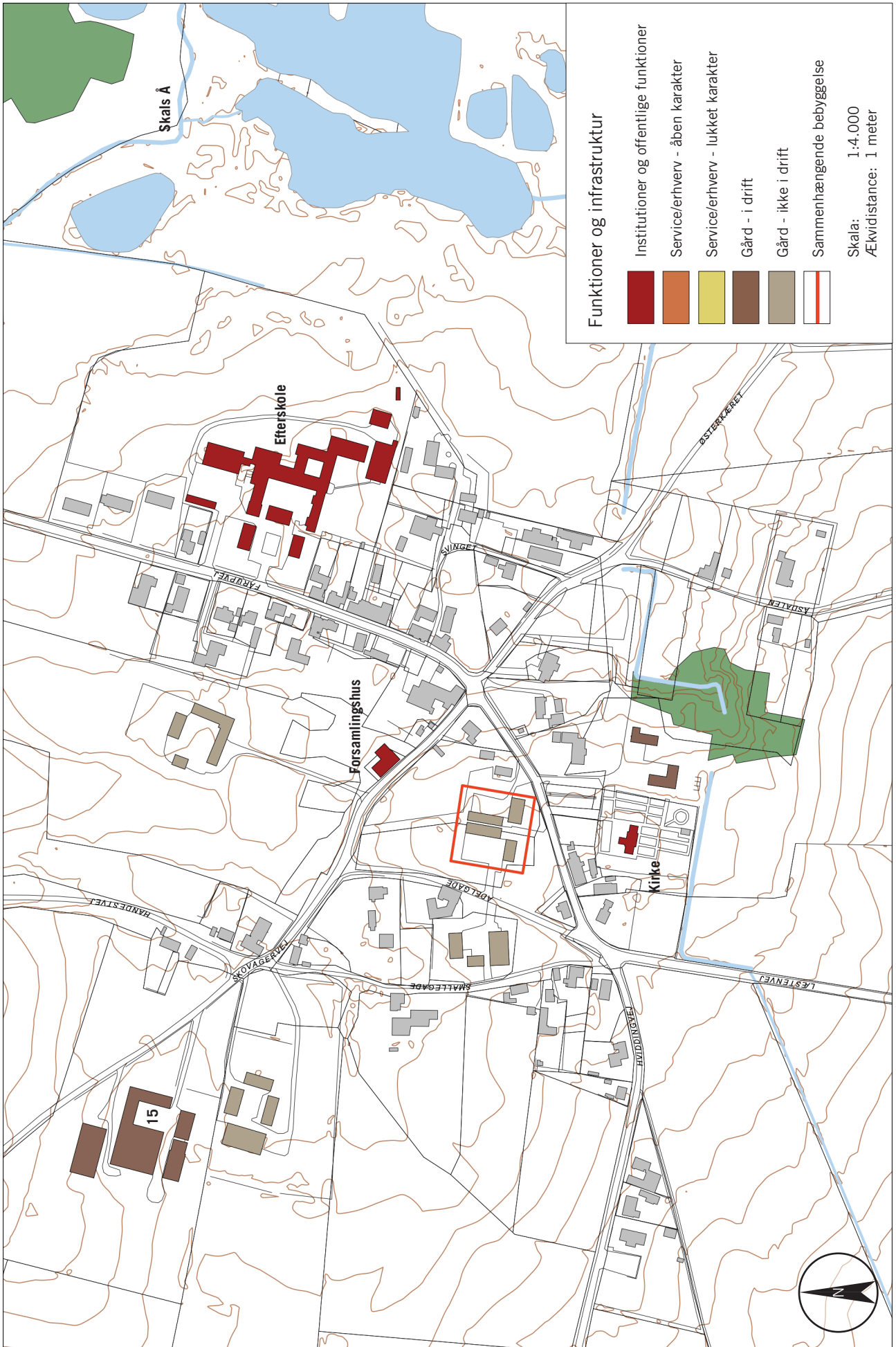
Kig mod nordøst og krydset Hviddingvej/Fårupvej og Skovagervej/Østerkæret. Stedet viser en markant overgang fra den landbrugsorienterede bydel til den mere gaderelaterede del af byen.



Nørbæk Efterskole er vigtig for landsbyens liv.



Nørbæk Forsamlingshus ligger ud mod grønne marker. Med udsigt til en større firelænget gård.



Bebyggelse, arkitektur og kulturmiljø

Bebyggelsesstruktur

Nørbæks struktur vidner om forteklyngebyens karakter og funktion, som den så ud for 200 år siden. Dengang var en stor del af de nu afgrænsede haver, en del af det fælles eng- og køreareal, fortjen, hvor kvæget kunne drives sammen til malkning eller for natten.

Gårdstrukturen er temmelig spredt, hvilket gør, at beplantningen i Nørbæk har et større ansvar for markeringen af gaderummene, end i landsbyer hvor gårdene ligger tættere ud til vejene. Enkelte steder ligger gårdene helt frit, som f.eks. Skovagervej 8, der ligger på de flade enge nord for forsamlingshuset.

På gamle kort ligger mange af gårdene i par som såkaldte tvillinganlæg. Motivet kan stadig fornemmes i relationen mellem gårdene Adelgade 2 og Hviddingvej 2, hvis lader ligger helt parallelt med få meters mellemrum.

Langs Fårupvej ligger gadeorienterede rødstenshuse side om side langs gadens østkant. Bebyggelsen vidner om andelstidens store positive effekt på landsbyernes udvikling og livet i landsbyerne.

Arkitektur

Den gamle skole på Hviddingvej 7 er fra 1866 og står fortsat meget original i blank mur, halvvalmet tag og med finde detaljer langs gesimserne. Vinduerne er desværre ikke originale og er noget kraftigere i dimensionerne end de originale. Huset har undergået en række forandringer som tagudskiftning og fjernelse af skorstene. Stald- eller ladebygningen er fjernet og det kunne se ud, som om huset er forlænget i forhold til billedet fra omkring 1900.

Den karakteristiske tætliggende bebyggelse langs Fårupvej er tydelig inspireret af stationsbyen Fårup, der ligger ca. 1½ km mod nord. Selvom det er mange år siden, der har været butikker i Fårup, er gaden et miljø, der bør bevares, da det i høj grad bidrager til den kulturhistoriske fortælling.

Gårdene i Nørbæk fylder fortsat meget i gadebilledet og deres rumskabende rolle er vigtig for landsbybilledet. Der er fortsat enkelte tre- og firelængede anlæg, men mange er reduceret til stuehus alene, eller stuehus og en enkelt længe. Gårdene Adelgade 2 og Hviddingvej 2 er begge reduceret til to længer, men står fortsat som et billede på et historisk gårdmotiv i Nørbæk. Nemlig tvillinganlægget.



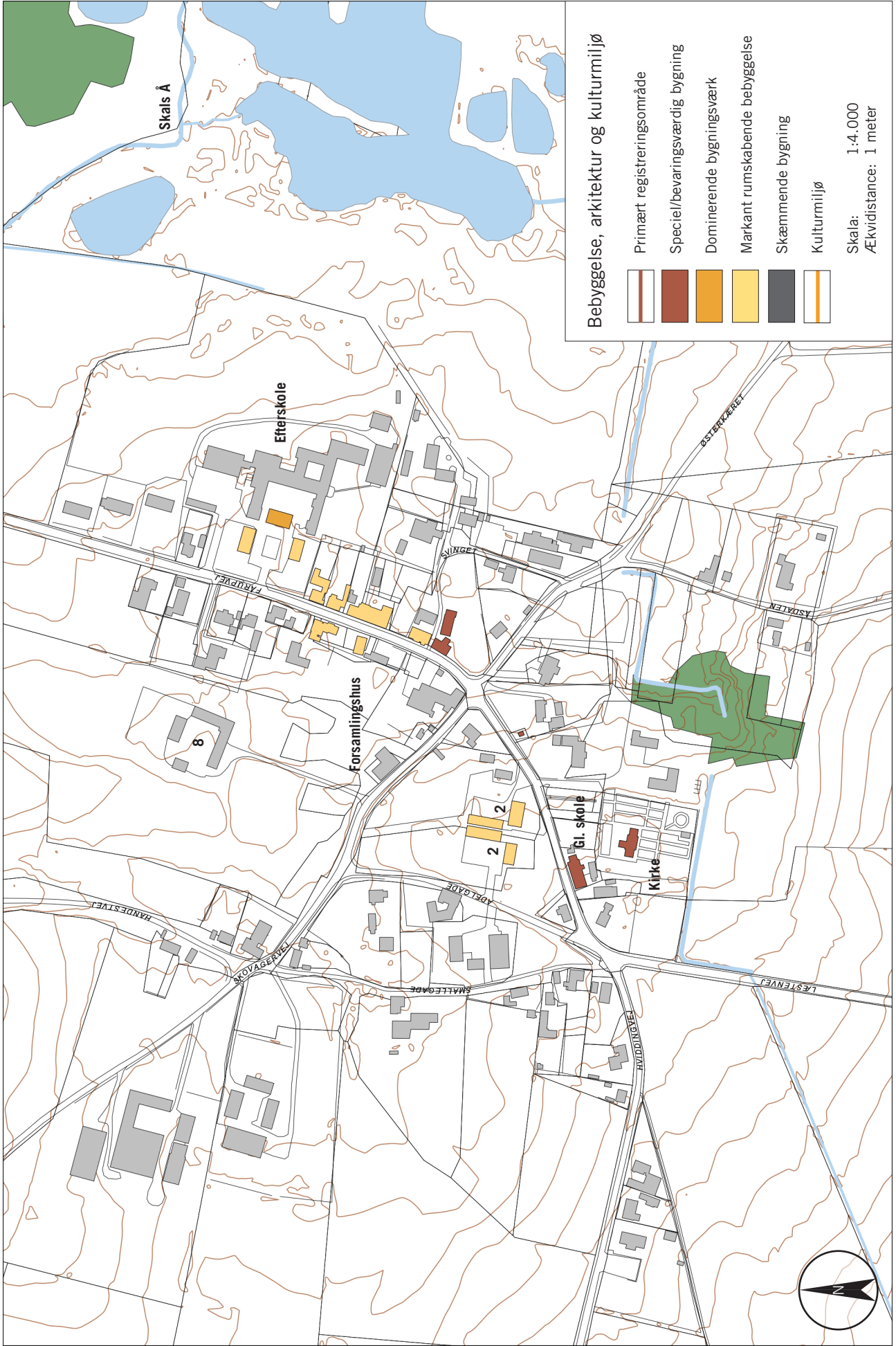
Fårupvej har næsten karakter af stationsby med sin pakhuslignende fabriksbygning og flere gamle udstillingsfacader.



Den gamle skole, Hviddingvej 7 omkring år 1900. Blandt ændringerne er tegltag, fjernelse af to skorstene og vinduesudskiftning. At dømme efter vinduestakten er huset forlænget. Foto: Purhus Lokalarkiv



Den gamle skole, Hviddingvej 7A og B i 2010. Huset er fra 1866 og valm og murdetaljer er bevaret.



Afgrænsning og byggemuligheder

Afgrænsning

Ankomsten til Nørbæk markeres fra flere sider af gårdanlæg, der ligger som forposter for landsbyen. Kirken spiller ligeledes en central rolle i afgrænsningen og markerer landsbyens sydlige kant.

Fra nord er det den bymæssige Fårupvej, der leder ind til Nørbæk. Nørbæk Efterskole ligger som et meget markant anlæg øst for vejen og har i denne henseende samme rolle som gårdene på byens vestkant.

Mod sydvest er det enfamiliehuse beliggende ud til vejen, der står som de primære elementer i afgrænsningen. Bebyggelsen er ikke så markant i denne ende af byen, men krydset Læstenvej/Hviddingvej markerer ankomsten til byen meget klart.

Generelt er Nørbæks grænse meget åben, og der trænger flere steder grønne arealer helt ind i landsbymidten. På den måde virker Nørbæk grøn på en fin, naturlig måde. Den åbne bygrænse anses derfor som et positivt aspekt, der også for eftertiden bør bevares.

Byggemuligheder

I Nørbæk bør det primære fokus være på huludfyldning. Langs den ellers klart definerede Fårupvej er der i den sydlige ende ved at opstå et hul i husrækken vest for vejen. Her vil det styrke byen at bebygge tæt ud til vejen.

Bag husrækken vest for Fårupvej er der også et potentielt udstykningsområde. Dog er det vigtigt, at det frie udsyn til den fritliggende gård Skovagervej 8, bevares. Så gården fortsat opleves som frit liggende i det flade englandskab.



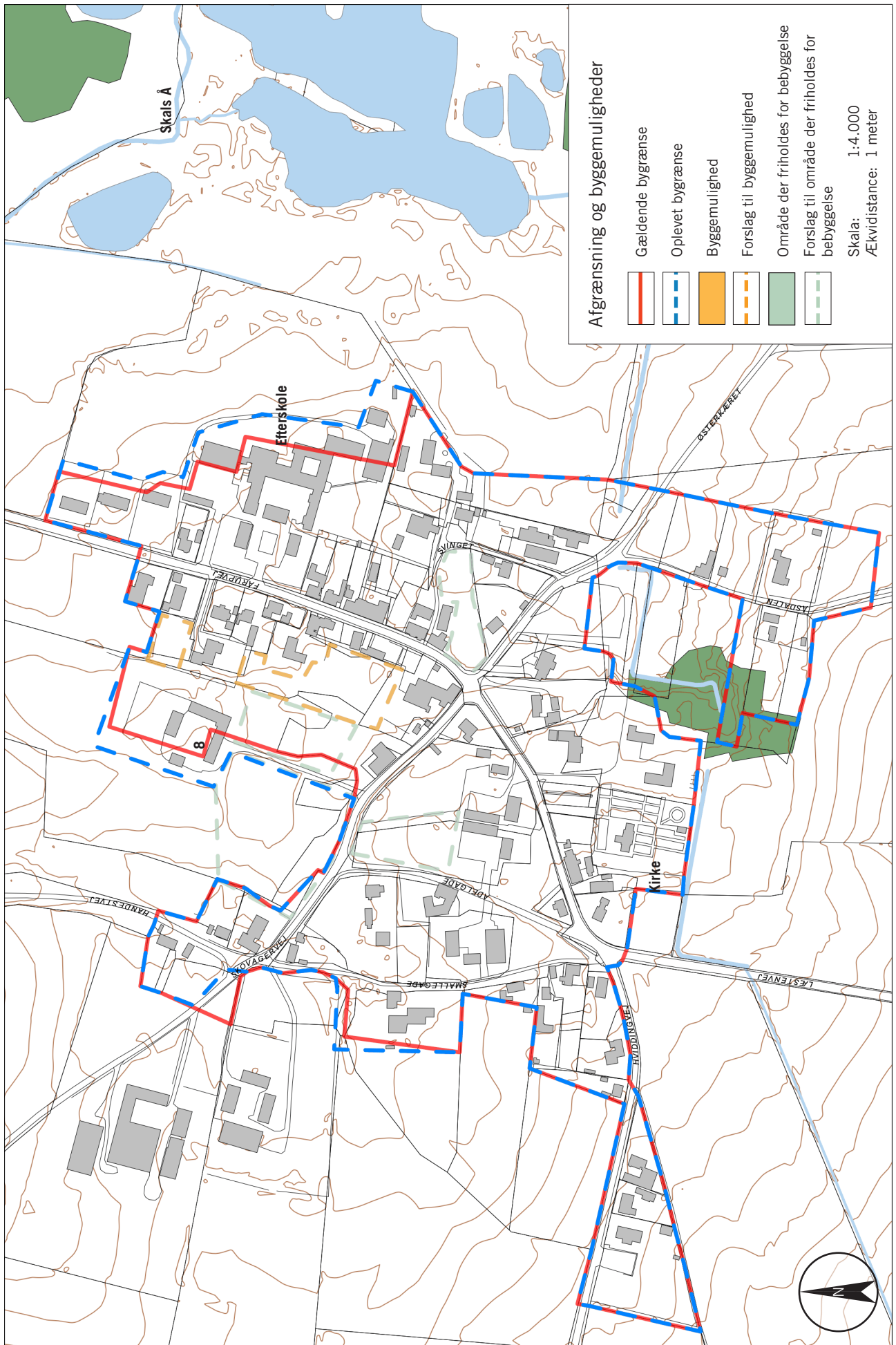
Nørbæk set fra sydvest. Kontrasten mellem den åbne centrale del af byen og den tættere nordøstlige del, ud mod Skals Ådal, ses tydeligt. Foto: Purhus Lokalkiv



Ankomst ad Læstenvej med udsigt til kirken.



Skovagervej 8 ligger helt for sig selv på engene nord for forsamlingshuset.



Sammenfatning

Landskabet omkring Nørbæk er næsten fladt, og nord og øst for byen strækker de store mosearealer omkring Skals Å sig ud i horisonten.

Nørbæk er oprindelig en forteklyngeby, hvilket stadig kan ses i bybilledet, hvor de få tilbageværende gårde fortsat ligger samlet i par eller grupper. Tidligere var forten et åbent eng- og køreareal. Ikke som i dag med definerede veje med fast belægning og beplantning og bebyggelse langs siderne. Dette gælder særligt langs Fårupvej, hvor en lang række tætliggende by- og småhuse definerer vejens forløb. Dette forløb er meget karaktergivende for Nørbæk, selvom der ikke længere er butikker i gaden.

På trods af mange rumskabende kvaliteter, er der ikke mange bygninger med høj bevaringsværdi i Nørbæk. Nørbæk Efterskole er en af dem og ligger i byens nordlige kant. Skolen har en karakteristisk hovedbygning samt flere sidefløje, der er bygget til gennem tiden. Skolen er et stort og karakteristisk anlæg med en fin beplantning omkring. Skolen må i øvrigt betragtes som en af byens helt store generatorer for liv.

Den gamle skole på Hviddingvej 7 er også meget bevaringsværdig, idet mange originale bygningsdetaljer er bevaret. Tæt på ligger præstegården, der trods en lidt klodset proportionering også er en fin rødstensbygning i bedre byggeskik-stil.

Sårbarheder

Nørbæk er både sårbar overfor bebyggelse af byens åbne arealer, de tidligere fortearealer, og overfor udtynding. Bebyggelse på byens åbne arealer vil sløre den fine åbenhed, hvilket ikke er ønskeligt.

Da byen i forvejen er meget åben og har mange små enge inden for bygrænsen samt store haver, er udtynding også en trussel mod Nørbæks karakter. Særligt vil det være problematisk, hvis nogen af de få tilbageværende gårdanlæg forsvinder.

Anbefalinger

- Ny bebyggelse bør opføres enten som erstatning for eksisterende bebyggelse eller huludfyldning i sammenhængende facaderækker. Kun en kile bag husrækken vest for Fårupvej anbefales til nyudstyknig.
- Tæthedsgaden i Nørbæk bør bevares, så miljøet omkring Adelgade/Skovagervej samt krydset Østerkæret/Skovagervej og Hviddingvej/Fårupvej fortsat opleves åbent.
- Skovkarakteren omkring Hviddingvej bør fastholdes.
- Gårdanlæggene Adelgade 2 og Hviddingvej 2, den gamle skole på Hviddingvej 7, præstegården, forsamlingshuset, skoleanlægget Nørbæk Efterskole samt den rumskabende bebyggelse omkring Fårupvej bør SAVE-registreres med henblik på fremtidig beskyttelse.



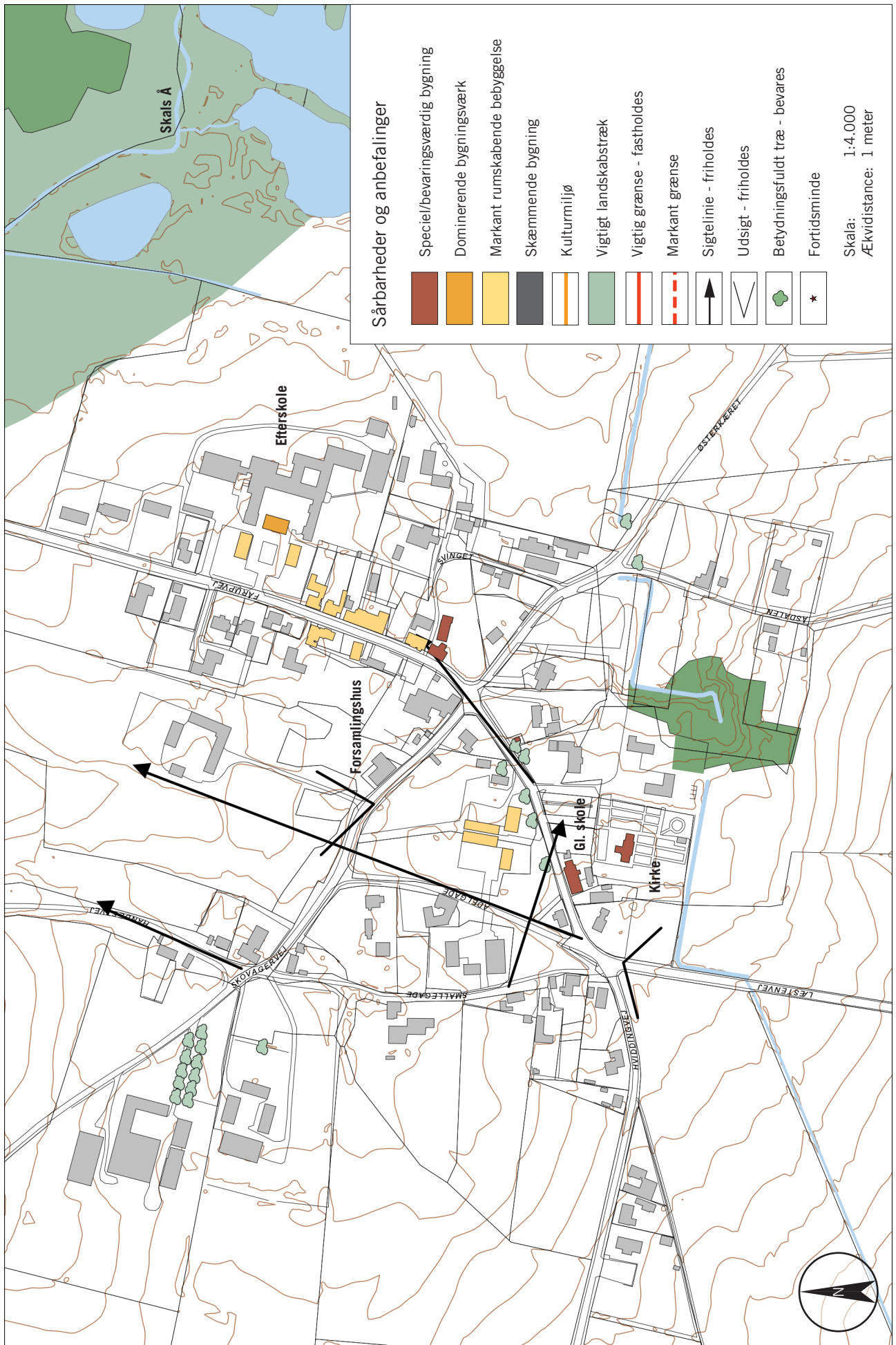
Nørbæks åbne karakter gør at man flere steder kan se hele vejen gennem byen. Den gør også at fremmedelementer, som campingvogne og trailere mv. står tydeligere frem i gadebilledet.



Omkring Hviddingvej er der ud for nr. 2 en helt skovagtig karakter, hvilket er en fin kontrast til de mere åbne partier af byen.



Nørbæk Kirke ligger synlig fra oplandet. Men inde fra landsbyen kan den kun ses fra kort afstand.



Stadsarkitektens Kontor
Randers Kommune
Laksetorvet 1
8900 Randers
www.randers.dk